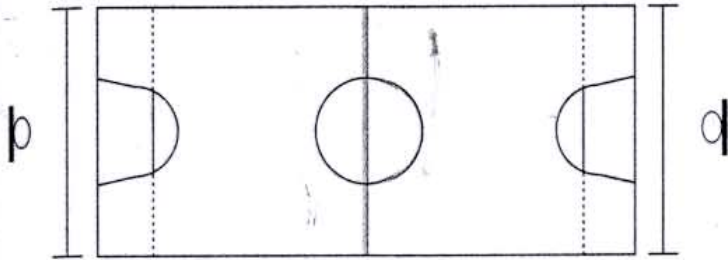

ירסל (יד-רגל-סל)

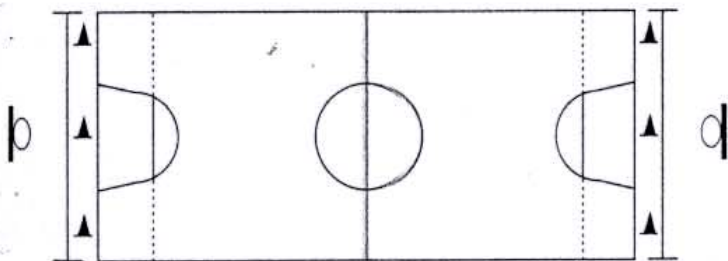
אפשרויות מעניינות מאוד טמונות בשילוב של כדור-יד, כדורגל וכדורסל במישחק אחד. על ההמצאה הייחודית, והמוצלחת יש לאמר, חתום מחבר המאמר. נסו ותיווכחו.

איור 1: סימון הקווים הנוספים במגרש הכדורסל

על קווי הרוחב החדשים (או גם בהיעדרם של אלה), במרחק של מטר אחד מקווי הרוחב המקוריים, יש להניח שלושה קונוסים באופן הבא: אחד בכל אחת משתי פינות המגרש, כמטר אחד מקצה המגרש, והשלישי ממש מתחת לסל (איור 2).

איור 2: מיקום הקונוסים

למעשה, גבולות המגרש הם בכלל נושא גמיש, והם עשויים להשתנות בהתאם למצב האתר העומד לרשות המורה. למשל, אם מגרש הכדורסל ממוקם לרוחבו של מגרש כדור-יד כחלק ממגרש משולב, אפשר להשתמש בקווי מגרש הכדור-יד (קו האמצע ואחד מקווי הרוחב), וזאת כדי להרחיב את גבולות מגרש הירסל בצד הרוחב שלו. הרחבה כזו תאפשר להגדיל את מספר השחקנים בכל צד מחמישה לשישה ואפילו לשבעה שחקנים.

הכדור המשמש במישחק הוא כדורגל תקני.

כללי המישחק

במישחק ישנם שני מצבים בסיסיים: כדור "קרקעי" וכדור "אווירי". המישחק נפתח בסצב של כדור "קרקעי", על-ידי הטלת כדור במרכז המגרש כמו בכדורסל, ואז הוא משוחק אך ורק ברגל, במתכונת של קט-רגל. המטרה במקרה זה היא לפגוע באחד הקונוסים של הקבוצה היריבה (אפשר להתחיל

יצחק רם

זה חמש שנים אני מלמד מישחק המשלב בתוכו יסודות של שלושה מתוך ארבעת מישחקי הכדור הגדולים, המקובלים בתכנית הלימודים במדינת ישראל - כדור-יד, כדורגל וכדורסל. אני עושה זאת במוסדות החינוך שבהם אני מלמד - בית-הספר כ"ח תל-אביב ומכללת זינמן במכון וינגייט ובהשתלמויות מורים שאני מוזמן להשתתף בהן.

אל המישחק הגעתי מתוך חיפוש דרך לפשוט את ארגון מערכת התחרויות באליפות הפנים בית-ספרית בחטיבת הביניים שבה אני מלמד. בבית-ספרנו, כמו בבתי-ספר רבים אחרים, נהוג זה שנים רבות לקיים אליפות במישחקי הכדור השונים בהפסקות שבין שעות הלימודים, ובעיקר במהלך ההפסקה הגדולה. ומאחר שמדובר בארבעה מישחקים שונים (רגל, סל, יד ועף), נוצר מצב של גודש רב בתכנית. גודש זה הקשה מאוד על עמידה בלוח הזמנים שהוקצב למסגרת, ופעמים רבות מצאנו עצמנו, מורי החינוך הגופני וועדת הספורט של בית-הספר, מתקשים לסיים את האליפויות במועדים שהוקצו להן. כתוצאה מכך החלטנו לקצץ בתכנית ונאלצנו לבחור מדי שנה מישחק אחד או שניים לכל היותר כדי להתחרות בהם.

המישחק המשולב שיצרתי לא נועד אפוא אלא כדי להקל על מלאכת הבחירה. הוא עשוי היה, להערכתי, לחסוך את טקס ההתלבטות השנתי שנסב סביב עניין הבחירה, אלא שבפועל הוא מעולם לא אומץ למטרה זו מחמת עוצמתן של מסורות.

מכל מקום, במהלך ההתנסות שצברתי בהוראתו ובהפעלתו נוכחתי שהמישחק המשולב הזה נתחבב מאוד על הילדים, ודברים דומים שמעתי גם ממורים עמיתים שנתוודעו בינתיים אל המישחק. עוד גיליתי כי הוא עשוי לשמש גם כמישחק לימודי, המתאים לפרקי ההכנה וביסוס השליטה בכל אחד משלושת מישחקי הכדור הגדולים שמהם הוא מורכב ואשר בהוראתם אנו, המורים לחינוך גופני, עוסקים ולמישחק עצמו.

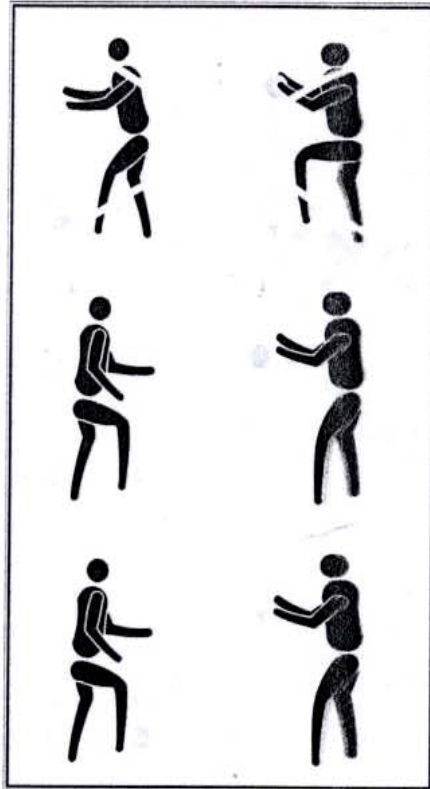
סימון המגרש

המישחק מנוהל על מגרש הכדורסל, בתוספת של שלושה קווים בלבד: שני קווי רוחב נוספים המסומנים בגיר במרחק של מטר אחד מעבר לקווי הרוחב המקוריים של המגרש (על שני קווים אלה ניתן גם לוותר). כמו כן יש להאריך את קווי זריקת העונשין עד קווי האורך של המגרש (איור 1).

מיד לרגל ולהיפך

איור 3: מותר ואסור בירסל

חל איסור מפורש לשחק בודד להעלות את הכדור מן הרגל אל ידיו שלו עצמו, או לחלופין להוריד את הכדור מידייו אל רגליו. כל אחת משתי הפעולות הללו מותרת אך ורק בשותפות עם חבר לקבוצה. למשל: משה ניצב ממש מתחת לסל ואינו יכול לקלוע אל החישוק ואז: או שהוא מגלגל את הכדור לעבר יעקב המסתער לכיוון אחד הקונוסים וביצע לעבר הקונוס את הכדור שגולגל אליו, או שמה מוציא את הכדור אל מחוץ לרחבת הסל במסירת יד לעמוס, הניצב בעמדה נוחה יותר לקלוע לסל או לזרוק לעבר הקונוס. שחקן שהכדור נמסר אליו והוא שומט שלא בכוונה (על-פי פרשנות השופט, כמובן) רשאי להמשיך ולכדרו ברגל, אלא שהבקעה אסורה עליו כעת, והוא חייב למסור את הכדור לאחד מחברי קבוצתו, אם במישחק "קרקעי" כלומר ברגל, ואם בהפיכת המישחק ל"אווירי" על-ידי מסירתו-הרמתו לידי אחד מחבריו לקבוצה כדי שהלו ינסה לזכות בנקודות.

גם בלא זריקה, כלומר, כשהכדור מונח על הקרקע, כפי שאמנם מקובל להתחיל מישחק קט-רגל). מותר לבעוט אל עבר כל אחד מהקונוסים של הקבוצה היריבה מכל מרחק שהוא, וכן מותר להגיע בכדרור עד הקונוס ממש, ואז לפגוע בו בעזרת הכדור מטווח קרוב. כל פגיעה כזו מזכה את הקבוצה הפוגעת בשתי נקודות. המצב השני במישחק הוא כאמור כדור "אווירי", שפירושו תפיסת הכדור ביד והעברתו לפני בעזרת חילופי מסירות. הכדור עשוי להפוך לכדור "אווירי" באקראי, כתוצאה מבעיטה שהעיפה את הכדור מעלה אל ידיו של אחד השחקנים (חבר לקבוצה או יריב); או גם בעקיפין, כלומר, הכדור פגע בדרך בגופו של אחד השחקנים או אפילו נגח על-ידי אחד השחקנים, ובלבד שהכדור לא נפל על הקרקע בין יציאתו מן הרגל לבין תפיסתו ביד. כמו כן, הכדור עשוי להפוך ל"אווירי" בכוונה תחילה, כשאחד השחקנים "הרים" את הכדור ברגלו אל ידי עמיתו לקבוצה. כל אימת שהכדור נשטט מידי אוהזו, או נפל

הפסקה במישחק (חוץ, עבירה, הפרה)

כל מצב של הפסקה במישחק כתוצאה מבעיטה או מזריקת הכדור אל מחוץ לגבולות המגרש מחייב הכנסתו ברגל מן המקום שבו הוצא הכדור. מצב נייח הוא לעולם "קרקעי", ושחקני הקבוצה היריבה חייבים להתייצב במרחק של שלושה מטרים לפחות מן הבעוט.

אם בוצעה עבירה, כמו למשל דחיפת שחקן יריב או חטיפת כדור מידי האוהזו בו (מותר לחטוף רק כדור שנמצא במצב תעופה); או אם בוצעה הפרה (הליכה עם הכדור, כדרור ביד, או זריקה אל הקונוס כשהזורק אינו ניצב מעבר לקו ההגבלה, או תפיסת כדור שנפל על הקרקע ביד, ואשר מותר להגיעו מרגע זה בעזרת הרגל בלבד ועוד) - בכל המקרים הללו יועבר הכדור לקבוצה היריבה ויונח על הקרקע, כלומר ישוחק ככדור "קרקעי" שיש להתחיל להגיעו ברגל. אם קבוצה הרחיקה את הכדור אל מחוץ לקו הרוחב שלה עצמה בפעולת התגוננות, יכריז השופט על כדור קרן, שייבעט מן הצד, ואזי צריכים שחקני ההגנה להתקרב אל הקונוס הניצב ליד מקום הוצאת הכדור כדי לגונן עליו, וזאת כדי שלא יספגו פגיעה ישירה מהוצאת הקרן.

אפשרויות נוספות

עד כאן על המבנה ועל כללי הבסיסיים של המישחק. מובן שהמישחק ניתן לשינויים על-פי תנאי בית-הספר (ראה הערה בעניין גודל המגרש), על סמך המטרות ההוראתיות או החינוכיות של השיעור, או סתם על יסוד הבזק יצירתי של המורה או של אחד התלמידים. למשל, אפשר להתיר לילדים לגלגל את הכדור אל עבר הקונוס (דבר שאסור כאמור על-פי הכללים שהצבתי אנוכי למישחק), וזאת כדי ללמדם את צורת

בניסיון חטיפה, או שפשוט בוצעה מסירת יד לא מדויקת והכדור נפל על הקרקע, הוא חוזר להיות כדור "קרקעי", שפירושו - יש להגיעו עתה ברגל. קיימת כמובן גם אפשרות להורידו בכוונה תחילה מן היד אל הרגל, אלא שפעולה כזו אסורה בעשייה עצמית.

מותר לאחוז כדור מבלי למסרו כחמש שניות בלבד. במצב של כדור "אווירי" אסור לבצע צעדים באחיזת הכדור, והנעתו מחייבת התקדמות בחילופי מסירות בלבד.

צבירת נקודות

כעת ניתן לצבור נקודות בכמה אופנים:
 א. קליעה לסל מתוך רחבת שלוש השניות (כללי מישחק הכדורסל כגון כלל שלוש השניות או כלל קו האמצע המכונה "חצי" אינם תופסים בירסל). קליעה כזו מזכה בנקודה אחת.
 ב. קליעה לסל מחוץ לרחבת שלוש השניות, המזכה בשתי נקודות (בוטלה האפשרות לצבור שלוש נקודות על-ידי קליעת הכדור מעבר לקשת).
 ג. פגיעת הכדור באחד הקונוסים בזריקת כתף, בתנאי שהזריקה תבוצע מעבר לקו העונשין של מגרש הכדורסל או מעבר להמשכו המאויר במגרש (איור 1). פגיעה כזו מזכה בשלוש נקודות.

לאחר שהתחלתי להריץ את המישחק נוכחתי שהאפשרות האחרונה, כלומר זריקת כתף אל עבר הקונוס, אינה חביבה במיוחד על הילדים; ובעיקר הם לא הרבו להשתמש בה, כשהייתי אותם בזריקת כתף, ולא אפשרתי הטלה בשתי ידיים או גלגול כדור אל עבר הקונוס. מאחר שהייתי מעוניין דווקא בזריקת כתף כחלק מן המישחק קבעתי, כאמור, כי פגיעה בקונוס על-ידי זריקת כתף מזכה בשלוש נקודות, וזאת כדי לחבב על הילדים אפשרות זו. שלוש הנקודות שמזכה זריקה כזו הן מספר הנקודות הגדול ביותר שפעולה בודדת במישחק מאפשרת לצבור.

בכדור ברגל ולהיפך, פעולה הנחוצה מאוד לכשעצמה כדי להצליח במישחק.

כדורגל מול כדור-יד (במישחק אחד)

לאחר שהצעתי לוועדת הספורט בבית-ספרנו להפוך את הירסל למישחק האליפות הרשמי של בית-הספר ולא נענית (מחיר הדמוקרטיה), החלטתי להפעיל אותו בכיתות ח' במתכונת של אליפות שכבתית במסגרת שיעורי החינוך הגופני שאני מלמד, במישחקים של 6x6, 40 דקות למישחק הנחלקות לארבעה רבעים.

לנמר הגיעו שתי כיתות בעלות אפיונים שונים לחלוטין: בעוד באחת נתקבצו באקראי מספר רב יחסית של ילדים שהתמחו בכדורגל (שלושה משמשון ת"א ושניים ממכבי ת"א), הרי בשנייה היה רוב דווקא לילדים ששיחקו כדור-יד (אס"א ת"א). במישחק עצמו זכינו לחוויה מיוחדת במינה, בראותנו שתי קבוצות נעות ומשחקות בו-זמנית, על אותו השטח ועם אותו כדור, שני מישחקים שונים לחלוטין: האחת שיחקה כדורגל והשנייה כדור-יד (כללי התחרות חייבו שיתופם של כל 12 שחקני הקבוצה, כל אחד לפחות ברבע אחד שלם מארבעת רבעי המישחק. כלל זה נשאל מתוך חוקת הקט-סל הנהוגה בארץ).

במישחק, שרבות דובר בו בשכבת כיתות ח' שלנו, ניצחה, לאחר מאבק צמוד ומותח, כיתת ה"כדורגלנים" 11:12. בתום המישחק התייצבו המנצחים בשתי שורות משני צדי קו האמצע, והמנוצחים ירדו מן המגרש כשהם צועדים בתווך וזוכים למחאות כפיים הן מן המנצחים והן מן הקהל כולו. נוהג זה נשאל מחוקת מישחק הרוגבי, ולהערכתי ערכו החינוכי כה רב שכדאי לאמץ אותו אצלנו בכל התחרויות הספורט שבין ובתוך בתי-הספר.

לסיכום: הירסל הוא מישחק מורכב למדי, אבל קליטתו מהירה באופן יחסי, שכן רכיביו מוכרים. לא צריך להתייאש מקשיים שעלולים להתגלות בתחילה, ואת השיעור הראשון מקדישים ללימוד שיטתי. תאמינו לי, כשמישחקים ירסל האויב הגדול ביותר הוא הצלצול לסיום השיעור, המבשר גם את סוף המישחק. מצד שני, ערכו החינוכי רב ולו למטרת התנסות בקבלת החלטות בתנועה ותחת לחץ רב מאוד, שכן בגלל מורכבותו היחסית רבים בו מצבי ההתנסות בקבלת החלטות ב"זמן אמת". מורכבותו הטכנית מייצרת גם אפשרויות טקטיות רבות מאוד, ואני זכיתי לראות עד כה, בצד הנאה גדולה ומופגנת מצד התלמידים, גם ביצועים טקטיים מורכבים ומפתיעים. נסו ומובטח לכם כי לא תתחרטו!

הוצאת הכדור הנהוגה במישחק הבואולינג. הדעת נותנת שאופן זה קל יותר לביצוע מאשר זריקת-כתף עילית, ועל כן הוא יזכה את מבצעו בשתי נקודות בלבד.

כמו כן ייתכן שהמורה מעוניין, בהתאם לתכנית העבודה שלו, לשים דגש מיוחד דווקא על מיומנות מסוימת כגון הוצאת כדור חוץ בכדורגל. אזי ישונה הכלל בדבר אופן הוצאת כדור חוץ על-פי המקובל בכללי מישחק הקט-רגל, וכדור חוץ יוצא מקווי האורך של המגרש בשתי ידיים מעבר לראש, כפי שהדבר מבוצע בכדורגל שדה. במגרש יקלוט אותו הנמען בעזרת החזה, הראש או הרגליים בלבד. כפי שמותר במישחק הכדור ה"קרקעי".

לאחר שנוכחתי לא פעם שילדים צעירים מתקשים לצבור נקודות בתחילת המישחק (דבר שקל לתלמידי חטיבת הביניים והחטיבה העליונה), הוספתי את כלל ה"טץ' דאון", השאול ממישחק הפוטבול האמריקני: מסירת הכדור ישירות אל חבר הניצב מעבר לקו הרוחב של מגרש היריב (קו הרוחב המקורי של מגרש הכדורסל), באמצעות זריקת כתף או אפילו בעזרת בעיטה ישירה, המזכה את הקבוצה המבצעת בנקודה אחת. אופן זה של צבירת נקודות נתחבב מאוד על הילדים הצעירים וגם על הבוגרים.

אפשרויות חינוכיות נוספות טמונות בשילובים שונים של שניים מתוך שלושת המישחקים הכלולים בירסל, כגון: כ. רגל וכ. יד בלבד או כ. רגל וכ. סל, ואפילו יד וסל בווריאציות שונות, כיד הדמיון ההוראתי הטובה עליכם.

ההכנות למישחק

החימום שלפני המישחק כולל תרגולים שונים של חילופי מסירות, כמו גם בעיטות וזריקות לקונוסים מאוויות ומטווחים שונים כדי לשפר את הדיוק בבעיטה ובזריקה.

בנוסף לאלה חשוב במיוחד לתרגל מסירות מן היד אל הרגל ולהיפך (בדומה לאופן שבו "מחממים" שוער לפני מישחק כדורגל). בעמדות מוצא ובתנועות בכיוונים שונים ברחבי המגרש. לתרגול זה חשיבות מיוחדת, שכן הקושי המרכזי המתעורר במישחק זה קשור באי-ההתאמה הקוגניטיבית שהילדים החיים בתחילה, שכן הם מורגלים שבכדורגל אין לגעת בכדור ביד, ובכדורסל ובכדור-יד אסור לגעת בכדור ברגל. ההרגלים המוטמעים הללו בהכרתם של הילדים מקשים עליהם לעבור ממישחק בכדור ביד למישחק